

SAVIVALDYBIŲ BENDRUOMENIŠKUMO INDEKSAS

Doc. dr. Saulius Nefas
Mykolo Romerio universitetas

Bendruomeniškumas yra vertybė. Apibrėžiant, kas yra vertybė, vienas iš apibrėžimų teigia, kad tai, kas svarbu ir darytina gyvenime. Esu vienas iš tų, kurie jau daugiau kaip dešimt metų pradžioje praktiškai (politinės veiklos dėka), o dabar ir teoriškai (atlieku tyrimus ir formuluoju mokslines įžvalgas bei apibendrinimus) esu įsitikinęs, kad bendruomeniškumas yra labai svarbus mūsų gyvenime.

Natūralu, kad kaskart, kai paliečiame šią temą, susiduriame su klausimu: kaip apibrėžti bendruomeniškumą? Ar įmanoma ir reikia apibrėžti? Manau, kad tam tikrus požymius galime įvardyti ir jų dėka atpažinti bendruomenišką vertybę. Remiantis R.B. Denhardt¹, bendruomeniškumą, formuluoja tokie aspektai: „tarp piliečių ir jų valdžios turi būti sveika ir aktyvi „tarpininkavimo institucijų“ sistema, kuri savo dėmesį telkia į piliečių troškimus bei interesus ir kartu teikia patirties, kuri geriau paruošia tuos piliečius veikti didesnėje politinėje sistemoje. Šeimos, darbo grupės, bažnyčia, piliečių asociacijos, kaimynijos, savanoriškos organizacijos, netgi sporto grupės užmezga ryšius tarp individo ir platesnės visuomenės“. Anot Amitai Etzioni², bendruomeniškumas yra „įsitikinimas, jog kiekvienas žmogus yra atsakingas už savo veiksmus ir savo pasirinkimus toje bendruomenėje, kurioje jis gyvena,“ o Mc Millan, D.W., & Chavis, D.M.³ mano, jog tai - „narių jausmas, kad jie priklauso ir kad jie yra svarbūs vienas kitam ir grupei, ir jų bendras įsitikinimas, kad per jų įsipareigojimą būti kartu bus patenkinti jų

¹ Denhardt R. B. Viešųjų organizacijų teorijos. Vilnius: Algarvė, 2001. P. 248.

² Etzioni A. New Communitarian Thinking. Charlot - Tesville: University Press of Virginija. 1995. P. 23.

³ McMillan, D.W., & Chavis, D.M. (1986). Sense of community: A definition and theory. Journal of Community Psychology, 14(1), 6-23.

poreikiai“. Remiantis vien šiais trimis mokslininkais, tyrinėjančiais bendruomeniškumą, galime pastebėti, jog jie šiai sąvokai priskiria tokias savybes: piliečių ir valdžios sąveika, ryšiai tarp individo ir platesnės visuomenės, veiksmai toje bendruomenėje, kurioje gyvena, narių jausmas, kad jie priklauso ir kad jie yra svarbūs vienas kitam bei įsipareigojimas būti kartu. Tai yra kokybinio pobūdžio parametrai.

Kitas nuolat kylantis klausimas, kas yra bendruomenė?

Čia reikia konkrečiai išsiaiškinti, ką turime galvoje - bendriją, interesų bendruomenę, momentinę bendruomenę, vietos (teritorinę) bendruomenę, bendruomenės centrą ar dar ką nors? Sociologas G.Hilleris⁴ pateikė 94 apibrėžimus ir tai dar ne visi, kadangi bendruomenė prasideda nuo B.Andersono⁵ įsivaizduojamos bendruomenės ir tęsiasi iki dviejų šeimų, gyvenančių kokiame nors nykstančiame Kraciškių kaime. Todėl ne tiek svarbu, kas ir kaip apibrėš bendruomeniškumą, svarbiausia - kad žmonės (o būtent jie šioje srityje ir yra didžiausi ekspertai, tik įsiklausę į jų balsą mokslininkai ir kiti suinteresuoti asmenys gali daryti apibendrinimus, išvadas, formuluoti teiginius, įstatymines nuostatas ir pan.), kurie yra bendruomeniško proceso objektai ir subjektai, patys matytų, kad tai, ką jie daro, prisideda prie bendruomeniškumo, t.y. keičia jų grupės, o kartu ir visuomenės gyvenimo kokybę.

Šiuo atveju mus labiausiai domina tos bendruomenės, kurios yra susijusios su mūsų gyvenamąja vieta. Tai vietos (teritorinė) bendruomenė, kuri dažniausiai apibrėžiama kaip grupė žmonių, gyvenančių ir veikiančių apibrėžtoje teritorijoje, susijusių bendrais interesais. Tokios bendruomenės yra visur, bet jos yra faktinės arba statistinės, jose bendruomeniškos vertybės gali ir nesireikšti. Mums, propaguojantiems bendruomeniškumą, rūpi kitokia, funkcionali vietos bendruomenė. Tokią bendruomenę siūlau apibrėžti kaip žmonių grupę, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje ir veikiančių tos bendruomenės labui, susijusių bendrais interesais ir skatinamų vidinio jausmo, jog jie priklauso tai žmonių grupei. Čia ir atsiranda kokybiniai parametrai, kuriuos įvardijo minėti mokslininkai.

Kas kita bus pastaruoju metu sparčiai gausėjanti bendruomenių forma - bendruomenės centras⁶. Tai vieta, kurioje susirenka įvairaus amžiaus, skirtingo išsilavinimo, įvairios visuomeninės padėties žmonės, čia ateinantys pasisemti žinių, pritaikyti savo patirtį, šviestis, studijuoti bendras problemas ir dirbti dėl to paties tikslo. Bendruomenės centrui būdingas vienoks ar kitoks formalizacijos požymis, o tai visai nėra būtina funkcionaliai vietos bendruomenei.

Kai susitariame (sąmoningai nevartoju žodžio „žinome“), kas yra bendruomeniškumas ir kur jis gali reikštis, galime kelti klausimą apie bendruomeniškumo matavimą remiantis indeksu. Tai daryti siūlau ne siekiant patenkinti smalsu-

⁴ Hiller G.A. Definitions of Community. Areas of Agreement: Rural Sociology, 1955, June.

⁵ Anderson B. Įsivaizduojamos bendruomenės. Vilnius: Baltos lankos, 1999.

⁶ Baršauskienė V., Leliūgienė I. Sociokultūrinis darbas bendruomenėje. Kaunas: Technologija, 2001.

mą, o todėl, kad parodant dėmesį bendruomeniškumo nustatymui (indeksui), identifikuojami svarbūs bendruomeniškumo formavimo komponentai, o tai gali paskatinti mus padaryti vienus ar kitus sprendimus dėl bendruomeniškumą sąlygojančių veiksmų.

Taigi indeksas yra skaitinis rodiklis. Indeksų rūšių šiuolaikiniame pasaulyje yra įvairiausių: akcijų rinkų ir kainų, kūno masės ir oro užterštumo, korupcijos ir sergamumo, įvaizdžio ir t.t. Siūlome sudaryti savivaldybių bendruomeniškumo indeksą, o vienas jam artimiausių (kuris funkcionuoja ir Lietuvoje) yra pilietiškumo indeksas. Jo sudėtinės dalys:

1. Savivaldybės tarybos posėdžiuose svarstomi klausimai susiję su bendruomeniškumo plėtojimu (savivaldybė turi apsibrėžti, ką laikys bendruomeniškais klausimais). (A. vieną kartą per metus – silpnas. B. du kartus per metus – vidutiniškas. C. tris kartus per metus – geras. D. keturis ir daugiau kartų – puikus).
2. Savivaldybės taryboje, administracijoje veikia struktūros, kurių funkcijos yra susijusios su bendruomeniškumo formavimu (A. Savivaldybės administracijoje yra darbuotojas – silpnas. B. Savivaldybės administracijoje yra skyrius (padalinys) – vidutiniškas. C. Savivaldybės taryboje yra komitetas arba komisija – geras. D. Savivaldybės administracijoje yra skyrius (padalinys), o savivaldybės taryboje yra komitetas arba komisija – puikus).
3. Bendruomeniškoms iniciatyvoms skatinti ir BC, NVO disponuoti yra skiriami finansai (A. iki 1% savivaldybės biudžeto – silpnas; B. 1 - 2% savivaldybės biudžeto – vidutiniškas; C. 2 - 3% savivaldybės biudžeto – geras; D. 3 ir daugiau % savivaldybės biudžeto – puikus).
4. Savivaldybės teritorijoje veikia NVO, BC (bendruomenių centrai) ir kitos formalios piliečių grupės (A. 1000 savivaldybės gyventojų nuo vieno iki penkių formalių judėjimų – silpnas. B. 1000 savivaldybės gyventojų nuo šešių iki dešimties formalių judėjimų – vidutiniškas. C. 1000 savivaldybės gyventojų nuo vienuolikos iki penkiolikos formalių judėjimų – geras. D. 1000 savivaldybės gyventojų šešiolika ir daugiau formalių judėjimų – puikus).
5. NVO, BC narių skaitlingumas (A. 1000 gyventojų iki 10 narių – silpnas. B. 1000 gyventojų iki 20 narių – vidutiniškas. C. 1000 gyventojų iki 30 narių – geras. D. 1000 gyventojų iki 40 narių ir daugiau – puikus).
6. Savivaldybės sprendimų, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymų projektų NVO, BC ir kitos piliečių grupės per 1 metus pateikia (A. iki trijų – silpnas. B. iki penkių – vidutiniškas. C. iki dešimties – geras. D. iki penkiolikos ir daugiau – puikus).
7. BC, NVO gaunamos lėšos iš tarptautinių fondų, filantropų 1 gyventojui per metus (A. iki 1 lito – silpnas. B. 1 - 50 litų – vidutiniškas. C. 50 - 100 litų – geras. D. 100 lt ir daugiau – puikus).
8. Renginių, organizuojamų BC ir NVO (savarankiškai ar kartu su partneriais) vietos bendruomenei per metus skaičius (A. Iki 10 – silpnas. B. 11 - 20 - vidu-

tiniškas. C. 21 - 30 - geras. D. 31 - ir daugiau – puikus).

9. Savivaldybėje funkcionuoja darbo su formaliomis ir neformaliomis grupėmis sistema (A. kartais vyksta konsultaciniai pasitarimai su NVO, BC – silpnas. B. sistemingai (pagal planą) vyksta konsultaciniai pasitarimai su NVO, BC – vidutiniškas. C. savivaldybėje veikia NVO, BC „apskritas stalas“, konsultaciniai pasitarimai, kuriuose dalyvauja administracijos darbuotojai – geras. D. savivaldybėje veikia NVO, BC „apskritas stalas“, kuriame dalyvauja administracijos darbuotojai ir politikai arba pasirašyta bendradarbiavimo sutartis – puikus).

Labai svarbu, kad siūlomas savivaldybių bendruomeniškumo indeksas nebūtų primestas iš šalies, o atsirastų remiantis partnerystės principu (mokslinės įžvalgos ekspertuojamos ekspertų – praktikų, taip pat vyksta viešieji pristatymai, kur savo nuomonę gali pasakyti savivaldybių atstovai ir bendruomenininkai). Svarbu išsiaiškinti: ar suprantamai suformuluoti indekso klausimai, ar jie atspindi savivaldybės bendruomeniškumą, kokio svarbaus klausimo bendruomeniškumo indeksui nustatyti nėra ir ar tinkami bendruomeniškumo indekso vertinimo kriterijai (ABCD)? Atsakius į šiuos klausimus numatoma atlikti savivaldybės bendruomeniškumo indekso nustatymo tyrimą pilotinėse savivaldybėse ir tik po to tirti visos Lietuvos savivaldybes.

Tikiu, kad kuriamas savivaldybės bendruomeniškumo nustatymo indeksas bus priemonė, prisidedanti prie bendruomeniškos vertybės formavimosi.